

عنوان و نام پدیدآور:	زمینه‌ها و عوامل گسترش تشیع در حوزه بلخ، از آغاز تا حمله مغول/ تالیف سید علی‌نقی میرحسینی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۳۸ ق. = ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری:	۴۶۴ ص.: مصور، نقشه (رنگی)، نمودار (رنگی). ۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۱۱۲-۵
شابک:	
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه: ص. ۴۲۹ - ۴۶۰.
موضوع:	شیعه -- افغانستان -- بلخ -- تاریخ -- از آغاز تا قرن ۷ ق.
موضوع:	Shi'ah -- Afghanistan -- Balkh -- History -- To 13th century
موضوع:	بلخ (افغانستان) -- تاریخ -- پس از اسلام، ۱۲ ق. - ۶۱۶ ق.
موضوع:	Balkh (Afghanistan) -- History -- Islamic era, 633 - 1258
موضوع:	ایران -- تاریخ -- پس از اسلام، ۱۲ ق. - ۶۱۶ ق.
موضوع:	Iran -- History -- Islamic era, 633 - 1258
موضوع:	خراسان -- تاریخ -- پس از اسلام، ۱۲ ق. - ۶۱۶ ق.
موضوع:	Khorasan (Iran: Province) -- History -- Islamic era, 633 - 1258
رده بندی کنگره:	۱۳۹۵ از ۸/۱۷۶۳۹/م BP۲۳۹
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۵۳۰۹۵۸۱
شماره کتابشناسی ملی:	۴۴۷۴۹۱۵

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

زمینه‌ها و عوامل گسترش تشیع در حوزه بلخ، از آغاز تا حمله مغول
 مؤلف: دکتر سید علی‌نقی میرحسینی
 چاپ اول: ۱۳۹۵ ش / ۱۴۳۸ ق
 ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
 ● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۲۱۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰ نسخه

مراکز پخش

ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸:
 تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ / ۲۵ ۹۸ + تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵
 ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه، تلفن: ۰۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶
 ایران، قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۴۰۲

Telegram: https://telegram.me/pub_almostafa
 Website: <http://www.buy-pub.miu.ac.ir/>

Email: miup@pub.miu.ac.ir
 Website: pub.miu.ac.ir

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- صفحه آرا: علی عبادی فرد
- ناظر فنی: محمدباقر شکری

زمینه‌ها و عوامل گسترش تشیع در حوزه بلخ از آغاز تا حمله مغول

دکتر سید علی نقی میرحسینی

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر
المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد. «جامعه المصطفی علیه السلام العالمیه» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست

۱۱ کلام نخست
۱۵ فصل اول: مباحث مقدماتی
۱۵ جغرافیای تاریخی بلخ
۱۵ ۱. بلخ و پیشینه تاریخی آن
۱۸ ۲. ویژگی‌های جغرافیایی و تاریخی شهر بلخ
۲۱ ۳. ویژگی‌های جغرافیایی و تاریخی حوزه بلخ
۳۰ ورود اسلام به حوزه بلخ
۳۱ ۱. فتح اولیه حوزه بلخ در دوره خلفای نخستین
۳۶ ۲. شورش‌های مردمی و سرکوب آن‌ها در دوره امویان
۴۳ ۳. قیام‌های اسلامی در حوزه بلخ
۴۷ تاریخ و پیشینه تشیع
۴۷ تعریف تشیع
۵۴ تاریخ پیدایش تشیع
۵۶ ۱. امامیه
۵۸ ۲. کیسانیه
۶۰ رد پای کیسانیه در خراسان
۶۲ ۳. زیدیه
۶۵ بازتاب گرایش زیدیه در خراسان
۶۷ ۴. اسماعیلیه
۶۹ الف) اسماعیلیان مستعلوی
۷۱ ب) اسماعیلیان نزاری
۷۲ ج) اسماعیلیان افغانستان

۷۳ ورود تشیع به حوزه بلخ
۷۴ ۱. از طریق قبائل شیعی
۸۱ ۲. از طریق شخصیت‌های شیعی
۸۳ فصل دوم: زمینه‌ها و عوامل فرهنگی گسترش تشیع در حوزه بلخ
۸۳ زمینه‌ها و عوامل فرهنگی
۸۳ ۱. زمینه‌های گسترش تشیع در حوزه بلخ
۸۵ ۲. جایگاه اهل بیت <small>علیهم‌السلام</small> به‌عنوان رهبران تشیع در قرآن و سنت
۸۶ الف) اهل بیت <small>علیهم‌السلام</small> در قرآن
۸۹ ب) جایگاه اهل بیت <small>علیهم‌السلام</small> در سنت
۹۱ ۳. استحکام مبانی اندیشه تشیع
۹۲ ۴. عوامل فرهنگی گسترش تشیع در حوزه بلخ
۹۳ ۵. فعالیت‌های علمی، تبلیغی و تربیتی امامان <small>علیهم‌السلام</small> و اصحاب آنان
۹۳ امام علی <small>علیه‌السلام</small> و تشیع حوزه بلخ
۹۶ امام سجاد <small>علیه‌السلام</small> و تشیع در حوزه بلخ
۹۹ امام باقر <small>علیه‌السلام</small> و تشیع در حوزه بلخ
۱۰۰ امام صادق <small>علیه‌السلام</small> و شیعیان حوزه بلخ
۱۰۱ الف) اصحاب شیعی
۱۰۲ ب) شاگردان حنفی
۱۰۴ ج) راویان گمنام و بی‌نشان عصر امام صادق <small>علیه‌السلام</small>
۱۰۶ امام کاظم <small>علیه‌السلام</small> و تشیع در حوزه بلخ
۱۰۷ امام رضا <small>علیه‌السلام</small> و تشیع در حوزه بلخ
۱۱۲ امام جواد <small>علیه‌السلام</small> و شیعیان بلخ
۱۱۲ امامین عسکریین <small>علیهم‌السلام</small> و شیعیان بلخ
۱۱۴ امام عصر <small>علیه‌السلام</small> و شیعیان بلخ
۱۱۴ ۱. محمد بن حسن صیرفی بلخی
۱۱۵ ۲. شیخ ابوالقاسم نصر بن صباح بلخی
۱۱۶ ۳. حسین بن اشکیب (یا اسکیب)
۱۱۷ ۴. ابو عبدالله بلخی
۱۱۷ فعالیت‌های علمی، تبلیغی و تربیتی علما و محدثان شیعه حوزه بلخ
۱۱۷ ۱. فعالیت علما و راویان شیعه حوزه بلخ
۱۲۵ ۲. عالمان و دانشمندان شیعه سفر کرده در حوزه بلخ
۱۲۵ الف) سفر علمی - فرهنگی شیخ صدوق به حوزه بلخ
۱۲۹ ب) سفر علمی - فرهنگی هارون بن موسی تلعبری (متوفا ۳۸۵ق)

۱۳۰	ج) سفر علمی - فرهنگی ابوالفضل شیبانی (۲۹۷ - ۳۸۷ق)
۱۳۰	د) سفر علمی - فرهنگی نصر بن اصبح بن منصور بغدادی
۱۳۰	۳. نقش عالمان شیعه در حوزه حدیثی بلخ
۱۳۱	الف) جلسات حدیثی محدثان شیعی در حوزه بلخ
۱۳۳	ب) آثار مکتوب محدثان شیعی بلخ
۱۳۶	ج) تعامل حوزه حدیثی شیعیان بلخ با حوزه‌های حدیثی دیگر
۱۴۱	فعالیت‌های علمی، تبلیغی و تربیتی عالمان اهل سنت
۱۴۱	۱. حرمت، منزلت و محبت به اهل بیت <small>علیهم‌السلام</small>
۱۴۱	۲. نقل روایت در فضایل اهل بیت <small>علیهم‌السلام</small>
۱۴۸	نقش فعالیت‌های علمی، تبلیغی و تربیتی صوفیان و شاعران
۱۴۸	۱. نقش صوفیان در گسترش تشیع حوزه بلخ
۱۴۸	الف) صوفیه در حوزه بلخ
۱۴۹	ب) فرقه نقشبندیه
۱۵۹	۲. نقش شاعران در گسترش تشیع حوزه بلخ
۱۶۳	فصل سوم: زمینه‌ها و عوامل اجتماعی گسترش تشیع در حوزه بلخ
۱۶۳	زمینه‌های اجتماعی نفوذ و گسترش تشیع در حوزه بلخ
۱۶۳	۱. آزاداندیشی و عدم تعصب خراسانیان نسبت به مذهب و قومیت خاص
۱۶۶	۲. عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی تشیع
۱۶۹	۳. مساوات‌خواهی تشیع
۱۷۲	عوامل اجتماعی گسترش تشیع در حوزه بلخ
۱۷۲	۱. قطعی بودن مهاجرت بنی‌هاشم و علویان
۱۷۵	دلایل مهاجرت بنی‌هاشم و علویان به حوزه بلخ
۱۷۶	۲. تکریم و احترام بلخیان نسبت به بنی‌هاشم و علویان
۱۷۷	۳. انتقال علویان توسط خلفا و سلاطین
۱۷۸	مهاجرت گونه‌ها و گروه‌های مختلف علویان به حوزه بلخ
۱۷۸	تعریف علویان
۱۸۱	سلسله‌دار علویان
۱۸۲	۱. علویان فاطمی
۱۸۲	الف) علویان و سادات حسنی
۱۹۵	ب) علویان و سادات حسینی
۲۲۷	ج) علویان و سادات موسوی
۲۴۶	۲. علویان غیرفاطمی

فصل چهارم: زمینه‌ها و عوامل سیاسی گسترش تشیع و ترکیب مذهبی آن در حوزه بلخ.....	۲۶۹
زمینه‌های سیاسی گسترش تشیع و ترکیب مذهبی آن در حوزه بلخ.....	۲۶۹
۱. سیاست‌ها و اقدامات برخی از خلفای اموی.....	۲۷۰
الف) فاجعه‌آفرینی‌های یزید بن معاویه.....	۲۷۰
ب) اقدامات معاویه دوم (معاویه بن یزید).....	۲۷۱
ج) سیاست‌های عمر بن عبدالعزیز.....	۲۷۴
۲. ترکیب مذهبی تشیع حوزه بلخ در عصر امویان.....	۲۷۶
۳. گمانه‌زنی درصد جمعیت فرق شیعی حوزه بلخ در هریک از دوره‌های تاریخی.....	۲۷۶
۴. روش تعیین محدوده زمانی ورود علویان به حوزه بلخ.....	۲۷۷
۵. تساهل مذهبی و اقدامات ترویجی برخی از خلفای عباسی.....	۲۸۲
ترکیب مذهبی تشیع در حوزه بلخ از آغاز عباسیان تا ظهور طاهریان.....	۲۸۷
عوامل سیاسی گسترش تشیع و ترکیب مذهبی آن در حوزه بلخ.....	۲۹۲
۱. تشیع بلخ در دوران خلافت امام علی <small>علیه السلام</small>	۲۹۲
۲. برخی از سیاست‌ها و اقدامات دولت‌های محلی.....	۲۹۵
الف) شیعیان در دولت طاهریان.....	۲۹۵
ب) شیعیان در دولت صفاریان.....	۳۱۰
ج) شیعیان در دولت سامانیان.....	۳۲۲
د) شیعیان در دولت غزنویان.....	۳۳۷
ه) شیعیان در دولت سلجوقیان.....	۳۵۰
و) شیعیان در دولت خوارزمشاهیان.....	۳۶۸
قیام‌های شیعی (اعم از علویان و غیرعلویان).....	۳۸۰
۱. قیام حضرت یحیی بن زید <small>علیه السلام</small>	۳۸۰
۲. قیام رافع بن لیث.....	۳۸۵
۳. قیام محمد بن قاسم علوی <small>علیه السلام</small>	۳۸۵
۴. قیام حسن بن علی أطروش.....	۳۸۵
۵. قیام حسین بن علی مروودی.....	۳۸۶
۶. قیام ابوالحسین محمد بن احمد بن محمد زُبَاری (متوفای ۳۳۹ق).....	۳۸۶
مبارزات سیاسی رجال و علمای شیعه.....	۳۸۷
خاتمه: نتیجه‌گیری، پیشنهادات و نقشه‌ها.....	۳۹۳
الف) نتیجه‌گیری.....	۳۹۳
ب) پیشنهادات.....	۳۹۶
ج) نقشه‌ها.....	۴۰۰
Abstract.....	۴۰۴

فهرست ۹

۴۰۵	نمایه‌ها
۴۴۵	کتابنامه
۴۴۵	الف) کتب
۴۶۴	ب) مجلات
۴۶۴	ج) سایت‌ها